

דף לח

- ע. א. מי שתובעים אותו כמה אנשים תביעות שונות, וכפר ונשבע לכולם ביחד, באיזו לשון נחשבת שבועתו שבועה כללית אחת, ובאיזו נחשבת שבועה לכל אחד ואחד?
 ב. כפר ונשבע על כמה מינים – כמה הוא מתחייב?
 ג. כפר ונשבע על טענת 'אנסת' / פתית את בתי' – האם חייב קרבן שבועה?

א. הכופר לכמה אנשים כאחת; לדעת רבי, וכן דעת רבי מאיר אליבא דרבי יוחנן, רק אם נשבע 'שאיני חייב לכם' הוי כלל ואינו חייב אלא אחת, אבל אם התייחס לכל תובע ותובע, בכל אופן שהוא – חייב על כל אחד ואחד.

לדברי רבי מאיר אליבא דשמואל: 'לא לך ולא לך ולא לך' – כלל (= חייב אחת). 'לא לך לא לך לא לך' – פרט (= חייב על כאו"א).

לרבי יהודה – להפך; 'לא לך ולא לך' – פרט. 'לא לך לא לך' – כלל.

יש גורסים להפך, וכן מורה הסוגיא בזבחים (עתוס' כאן וזבחים ל: בשם רבנו תם).

לדברי רבי אלעזר (כצ"ל. רש"ש ור"ב), 'לא לך ולא לך, שבועה' (/ בשבועה. ערש"י לו:) – פרט, אבל הקדים שבועה לפירוט – כלל.

ויש אומרים, רק אם הכפיל ה'שבועה', שאמר 'שבועה... לא לך... שבועה', רק אז מחייב ר"א על כל אחת ואחת (ערמב"ן מהירושלים).

לדברי רבי שמעון, לעולם אינו חייב על כאו"א אלא אם אמר 'שבועה' לכל אחד מהתובעים.

הרמב"ם פסק כתנא קמא. ויש פוסקים כרבי שמעון (ער"ן; שו"ת מהרי"ט ח"א סח).

תבעוהו כמה אנשים תביעות שונות, ופרט לראשון, והמשיך ואמר 'ולא לך ולא לך' – הסיקו בגמרא שחייב על כל תביעה ותביעה של כל תובע ותובע.

וכל שכן כשאמר 'שבועה אין לכם בידי לא לך ולא לך ולא לך פקדון ותשומת יד וכו' – שודאי הפרטים מתייחסים לכל אחד ואחד (עפ"י ר"י בן מגאש).

ב. כפר ונשבע על כמה מינים שתבעוהו, אם סתם שבועתו ולא פרט – חייב אחת. ופרוטה מבין כולם מצטרפת לחיוב (רבי יוחנן). אם פרט המינים – חייב על כל אחד ואחד. ונחלקו רב אחא ורבינא האם מלבד שבועה פרטית לכל מין ומין חייב גם על שבועה כללית 'אין לך ביד' [ופרוטה מכולם מצטרפת לחיוב שבועה זו, אך לא לשבועת כל מין ומין], אם לאו.

א. הלכה כדברי המיקל במחלוקת רב אחא ורבינא.

ב. לדעת רש"י ורמב"ן, לדעת האומר על הפרטים מתחייב ולא על הכלל, אין צירוף מינים לפרוטה. ואין כן דעת הר"י בן מגאש והר"ז אלא גם לדעה זו הועילה הכללתו במה שפתח ואמר 'שבועה אין לך ביד' לענין זה שאם יש בין כולם פרוטה חייב.

בתביעות של כמה אנשים, לדברי הכל אין שבועה כללית מלבד השבועות הפרטיות, אע"פ שתחילת דבריו כלל: 'אין לכם בידי, לא לך ולא לך...' כי דוקא בתביעות שונות יש לומר שמתכוין לכלול כל התביעות לענין צירוף פרוטה ועל כן דנים זאת (למ"ד) כשבועה נוספת כללית, משא"כ בתובעים שונים אין צירוף לפרוטה הלכך אין כאן שבועה נוספת (ר"י בן מגאש).

ג. 'אנסת / פתית את בתי' – רבי שמעון פוטר, ש(עיקר) תביעתו באה על הקנס שהוא קצוב וידוע. ולחכמים חייב – שתביעתו מוסבת אף על בושת ופגם שהם ממון. אם נשבע מעצמו, או שענה 'אמן' – נסתפק בחזון איש אם יש לחייבו גם משום שבועת ביטוי על הקנס.

פרק ששי

עא. שבועת הדיינים – כיצד היא נעשית?

הדיינים משביעים בנקיטת חפץ, בשם או בכינוי (כרבנן). אבל לר' חנינא בר אידי – רק בשם המיוחד). ולכתחילה משביעים כל אדם בספר תורה ולתלמיד-חכם בתפלין. בדיעבד שהשביע שאר כל אדם בתפלין – מועיל, ואין הלכה כדברי רב פפא שדיין שהשביע בתפלין נעשה כטועה בדבר משנה וחוזר. ואולם השביע ללא נקיטת חפץ – חוזר (כדברי רבא. ואפילו השביע בשם. ראשונים).

א. נשבע 'במצוה זו' – די בכך אף אם לא הזכיר שם או כינוי (עפ"י ר"י מלוגיל). נשבע בנקיטת חפץ בלא הזכרת שם וכינוי, קרוב היה הדבר לומר שיהא חוזר, כמו הנשבע בלא נקיטת חפץ, אלא שאין בידינו כח לומר כן כיון שלא הזכיר בגמרא (ריטב"א). והגאונים תקנו שאין בשבועתנו לא שם ולא כינוי (השגות הראב"ד הל' שבועות יא, כ). ויתכן שגם הרמב"ם מודה לזה – ע"ש כס"מ).

ב. מי שהשביעוהו שבועת היסט בלא נקיטת חפץ (ע' להלן מא) ולאחר מכן נתחייב שבועה המצריכה נקיטת חפץ, כגון שהעיד כנגדו עד אחד – חוזרים ומשביעים אותו בנקיטת חפץ (תשובת הרי"ף).

ג. צריך להיות חפץ שיש בו דברי קדושה, ואפילו ספרי תפילות ומחזורים שיש בהם מקראות בהזכרת השם, אבל לא ציצית ושאר חפצי מצוה (כן נקטו המאירי והריטב"א לעיקר). ויש מי שכתב שאפילו בציצית מועיל (עפ"י ר"י מלוגיל).

והתפלין בכפו (לשון הרמב"ם יא, יב). וכנראה בא להוציא שאם תפלין מונחים על זרועו אין זו נקיטת חפץ). ד. יש מי שכתב שלא אמרו בת"ח שנשבע בנקיטת תפלין אלא פעם ראשונה אבל אם שנה להביא עצמו לידי שבועת ב"ד הריהו כשאר בני אדם. ודין הוא שלא לחוש לכבודו (ריטב"א עפ"י הרמ"ה).

שבועה מעומד. ובתלמיד חכם – מיושב.

בדיעבד, נשבע מיושב – אין מחזירים אותו ליטע שוב (רמב"ם יא, יא).

וב"ד מאיימים תחילה על הנשבע. אומרים לו: הוי יודע שכל העולם כולו נודעו בשעה שאמר הקב"ה בסיני לא תשא את שם ה' לשוא, וכל עבירות שבתורה נאמר בהן ונקא וכאן נאמר לא ינקא. וכן עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו וממשפחתו וכו'.

איומים אלו, הכל לפי לשון הדיין ומערכי לבבו (מאירי. וערמב"ם יא, יז). ודוקא בשבועות הבאות על טענה ודאית מאיימים, ואף בשבועת המשנה, אבל שבועה הבאה

על הספק כגון שבועת השומרים, או שבועת השותפין דרבנן – אין צריכים איום (גאונים, רמב"ם יא,טו). ונראה הטעם, שכשאנו רואים תובע בכרי, יש לנו לחוש שמא לשקר הוא נשבע, משא"כ בתביעת ספק. אלא שאף באלו ראוי לדיינים להשתדל שלא יבואו לידי שבועה כפי כוחם (מאירי). וכ"ה ברמב"ם יא,יט 'צריכין הדיינין לפצור בבעלי דינן אולי יחזרו בהן עד שלא תהיה שם שבועה כלל'.

א. טכסיס שבועת התורה: מביאים מטה שנושאים בה המתים ומניחים אותה באמצע, ונודות נפוחים שמבקעים או מתירים אותן בשעת השבועה כדי שתצא הרוח, ונרות דולקות שמכבים בשעת השבועה, ואפר מקלה מפוזר, ושקים מוטלים באמצע. ועומד שליח בית דין בפני הנשבע וסודר הטענה והכפירה, ואומר לנשבע: אתה פלוני בן פלוני אם יש עליך כלום לפלוני זה מכל הטענה שטוען עליך בשמתא דישראל להוי ההוא גברא, בחרם ב"ד העליון ובחרם ב"ד התחתון וכל הדברים. ותוקעים בשופרות עם האלה – והוא עונה 'אמן'. 'ושלום על ישראל. אמן' (מלשון הרמב"ן, עפ"י ויקרא רבה ה וספר הערוך).

כתבו אחרונים שלא נהגו באיומים אלו (עפ"י כנסת הגדולה חו"מ פז). וכתב שאין לעשותם; שו"ת חת"ס חו"מ עג. ובערוה"ש (פו,יז) כתב שנוהגים להדליק נרות וללבוש 'קיסל' ולפתוח ארון הקודש.

ב. כתב רש"י: בדורותנו ביטלו הראשונים שבועה לפי שעונשה גדול, ותקנו לגזור עליו 'ארור' בעשרה, והרי אמרו 'ארור – בו שבועה'. ויש שנהגו לומר 'על דעת המקום ב"ה ועל דעת ב"ד' אנו מחרימים על פלוני על דבר כך וכך שכן הוא כמו שטוען', ובעשרה (או"ז). וע' ראב"ד הל' שבועות ספ"א.

ואין כן דעת הר"ף (רשב"א) ופשט דברי הרמב"ם (שבועות יא,ט. כמו"כ ריטב"א ור"ן. אך ע' כס"מ יא,כ) והמאירי.

והסיק הריטב"א שאם אין עשרה או שאר החומרות של הגאונים הנ"ל, לכתחילה אין להשבע שבועת התורה ב'ארור' אלא בשבועה ממש שחמורה על האנשים יותר.

דף לט

- עב. א. אלו חומרות מיוחדות קיימות בעוון שבועה, שאינן בשאר עברות שבתורה?
 ב. מה דינם של משפחות החוטאים ושאר אנשי דורם, בכל עברות שבתורה ובעוון שבועה?
 ג. האם שבועת הדיינין נאמרת בלשון הקדש דוקא או גם בשאר לשונות?
 ד. מי שאמר הריני משלם ואיני נשבע, האם יכול לחזור בו מדבריו, ולהשבע ולהיפטור?
 א. העולם כולו נודעו בשעה שאמר הקב"ה בסיני לא תשא את שם ה' אלקיך שוא.
 כל עברות שבתורה נאמר בהן ונקה (לשבים). רבי אלעזר, ובשבועה נאמר לא ינקה (שאפילו לשבין לא ינקה בלא פרעון. רש"י).
 בשבועה נפרעים גם ממשפחתו באותו דין שנפרעין מהנשבע לשקר. ואף נפרעים מכל העולם כולו, וכדלהלן. ומפני אַלָּה (וכיוצא בה, כחש ורצוח וגנוב ונאוף. עתוס' רמב"ן ושר"ר) אבלה הארץ. ונפרעין ממנו לאלתר, ואין זכות תולה לו כבשאר עבירות.
 וכן יש עונש מיוחד על המשביע (אעפ"י שהדין עמו – נענש על שלא הקפיד מראש ליתן כספו לאדם שאינו נאמן וגרם בשל כך לחילול השם. ערש"י; תוס' מז:).